

TÜRK DÜNYASI'NDAN TÜRKİYE'YE GÖÇ HAREKETLİLİĞİ: LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Halil İbrahim KOÇ*
Memet ARSLAN**

Özet: Bu çalışma, küreselleşmeyle birlikte özellikle 1990'lı yıllardan sonra Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketlerine ilişkin Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalara odaklanmaktadır. Çalışmada literatürde yeni bir çalışma alanı olan Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye göç hareketliliklerinin seyri incelenmektedir. Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göçlerin lisansüstü çalışmalardaki disiplinler ve metodolojik eğiliminin/örüntüsünün ne yönde veya nasıl olduğu, araştırmanın problemini teşkil etmektedir. Bu çerçevede esas alınan lisansüstü çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmış ve söz konusu alanın geleceğine ilişkin projeksiyon çizilmiştir.

Araştırma kapsamında YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan lisansüstü tezler (yüksek lisans ve doktora) erişilmiştir. Bu çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemi temelinde yılı, türü (yüksek lisans/doktora), üniversitesi, enstitüsü, ana bilim dalı, konusu, metodolojik yaklaşımı, dili ve yazarının uyruğu kategorilerine ayrılmış ve bu çerçevede değerlendirilmiştir. Bu kategoriler, aynı zamanda çalışmanın araştırma sorularını oluşturmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye göç hareketliliğine ilişkin ilk lisansüstü çalışmanın 1995 yılında, son çalışmanın ise 2023 yılında yapıldığı görülmüştür. Bu tarihler aralığında yapılan toplam 32 çalışmanın 4'ü doktora, 28'i ise yüksek lisans düzeyindedir. Araştırmada öne çıkan bulgular, bu çalışmaların 20'sinin (%62,5) Türk Dünyası'ndan gelen lisansüstü öğrenciler tarafından hazırlanmış olması ve 17'sinin (%53,1) ise metodolojik olarak nitel yaklaşımla gerçekleştirilmiş olmasıdır. Çalışmada diğer kategoriler bağlamında elde edilen veriler de değerlendirilmiş ve Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye göç hareketliliklerine ilişkin çalışmaların geleceği yordayıcı yaklaşımla yorumlanarak bu düzlemde çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Türk Dünyası, Göç Çalışmaları, Türkiye, Bibliyometrik Analiz

Migration Mobility from the Turkic World to Türkiye: Bibliometric Analysis of Postgraduate Studies

Abstract: This study focuses on postgraduate studies carried out in higher education institutions in Turkey regarding the migration movements from the Turkic World countries to Turkey, especially after the 1990s, along with globalization. Therefore, the study examines the course of migration movements from the Turkic World to Turkey, which is a new field of study in the literature. Accordingly, the problem of the research is the disciplinary and methodological trend/pattern of migration from the Turkic World to Turkey in postgraduate studies. Thus, the postgraduate studies taken as basis in the study were evaluated with bibliometric analysis and a projection for the future of the field in question was drawn.

Within the scope of the research, postgraduate theses (master's and doctoral) in the YÖK (Council of Higher Education) National Thesis Center were accessed. These studies were divided into categories such as year, type (master's/doctoral), university, institute, department, subject, methodological approach, language and nationality of the author, on the basis of bibliometric analysis, and were evaluated within this framework. These categories also constitute the research questions of the study.

According to the findings obtained in the study, it was seen that the first postgraduate study on migrations from the Turkic World in Turkey was conducted in 1995, and the last study was conducted in 2023. Of the 32 studies conducted in this date range, four are at the doctoral level and 28 are at the master's level. The prominent findings of the research are that 20 of these studies (62.5%) were prepared by graduate students from the Turkic World and 17 of them (53.1%) were carried out with a methodologically qualitative approach. By evaluating the data obtained in the context of other categories in the study, the future of studies on migration movements from the Turkic World to Turkey was evaluated with a predictive approach and various suggestions were made.

Key Words: International Migration, Turkic World, Migration Studies, Türkiye, Bibliometric Analysis

Giriş

* Öğr. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, halil.ibrahim.koc01@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9536-7627

** Arş. Gör., İstanbul Kent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, memet.arslan@kent.edu.tr, ORCID: 0009-0005-5488-1362

Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration) 2022 Dünya Göç Raporu'na göre uluslararası düzeydeki göçmen sayısının 281 milyon civarında olduğu tahmin edilmekte olup bu rakam dünya nüfusunun yüzde 3,6'sına karşılık gelmektedir (International Organization for Migration, 2021: 3). Her yıl sürekli artan bu sayı, dünya ölçeğinde yoğun bir uluslararası göç hareketliliğinin olduğunu göstermektedir. Türkiye ise Ortadoğu'dan Afrika'ya, Güney Asya'dan Akdeniz Havzası'na kadar çeşitli bölgelerden kaynaklı bu hareketliliklerin hedef veya uğrak ülkelerinden biridir. Bu akışlar içinde Türk Dünyası'ndaki ülkelere başlayan göçler de önemli bir yer tutmaktadır. Zira Türkiye'nin başta Türk Dünyası ile olan tarihsel ve kültürel bağları olmak üzere, bölgeye yönelik özellikle son 20 yıllık süreçte uyguladığı politikaların da bu durumda etkisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Türkiye'nin coğrafi konum itibarıyla Avrupa ülkelerine geçiş noktasında bulunması ise ülkeyi transit göç hareketlerinde önemli bir durağa dönüştürmüştür. Diğer taraftan söz konusu bölgedeki çeşitli politik ve toplumsal olaylar da, buralardaki ülkelere Türkiye'ye doğru yönelen göçlerin önemli nedenleri arasında görülebilir. Dolayısıyla böylesine çeşitli yönleri olan Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye göç hareketlerinin Türk yükseköğretim kurumları bünyesindeki lisansüstü çalışmalara konu olması gayet tabiidir.

Türk yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarının uzantısı olarak Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen öğrencilerin çalışma tercihlerinin yanında çeşitli disiplinlerin kendilerine özgü çalışma konuları çerçevesinde de ele alınan bu akışlar, ülkedeki ilgili alana dönük eğilimin mevcut durumunu ve konuya ilişkin derinliğin boyutunu da göstermektedir. Nitekim Boyacı ve Demirkol'un da vurguladığı üzere bir ülkedeki yükseköğretim kurumlarında yürütülen bilimsel araştırmalar ile akademik çalışmaların çıktısı olan lisansüstü tezlerde odaklanılan alanlar/konular, o alanın söz konusu ülkedeki resmini ortaya koyacaktır (2018, s. 513). Bu bakımdan yeni ve önemli bir çalışma konusu olan Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye göç akışlarına ilişkin çalışmaların genel görünümünü ortaya koymak dikkate değer bir husustur.

Çalışma kapsamında Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göçlerin lisansüstü çalışmalardaki disiplinler ve metodolojik eğiliminin/örüntüsünün ne yönde veya nasıl olduğu problemine odaklanılmıştır. Bu bağlamda araştırmada Bitirim Okmeydan'ın "Lisansüstü tezler başta olmak üzere üniversitelerin başlıca akademik yayınlarının genel profilini ortaya koyan bilimsel araştırmalardan biri." (2020, s. 580) şeklinde tarif ettiği bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Günümüzde Türkiye'deki araştırmacılar tarafından gerek lisansüstü çalışma gerekse makale, bildiri vb. olarak yoğun bir şekilde çalışılmaya başlayan ilgili konunun genel örüntüsünü ve geleceğini problematize eden bir çalışma ise henüz literatürde yoktur. Bu bakımdan araştırmanın temel probleminin henüz bir çalışmada ele alınmamış olması, çalışmanın özgünlüğünü ve önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla doküman analizi tekniğiyle T.C. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'ndeki yüksek lisans ve doktora tezleri Türk Dünyası ve ülke başlıklarıyla taranmış ve göç konusuyla ilişkili çalışmalar veri olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler daha sonra bibliyometrik analiz tekniğiyle çalışmaların yılı, türü (Yüksek Lisans/Doktora), üniversitesi, enstitüsü, ana bilim dalı, konusu, metodolojik yaklaşımı, dili ve yazarının uyruğu kategorilerinde değerlendirilmiştir.

Çalışma Giriş ve Sonuç ve Değerlendirme kısımları dışında Kavramsal Çerçeve, Metodoloji ve Bulgular olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak göç olgusuna ilişkin kavramsal açıklamanın yapıldığı çalışmada, ayrıca araştırmanın soruları, kısıtları, süreci ve bulguların analizinde esas alınan bibliyometrik analiz tekniği ele alınmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve bunların yorumlanması ise Bulgular kısmında verilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

Göç, en temel anlamıyla insan ve insan gruplarının çeşitli nedenlere bağlı olarak bir yerden başka bir yere hareketliliğini ifade etmektedir. Çoğu zaman sosyal, ekonomik ve politik değişimlerin etkisiyle ortaya çıkarak kaynak ve hedef/ev sahibi ülkeyi etkileyen toplu bir eylem olan göçler (de Haas, Castles, & Miller, 2022, s. 51), dolayısıyla toplumsal değişimin hem nedenlerine hem de sonuçlarına karşılık gelmektedir. Bu açıklamadan hareketle göç olgusunun bir *fizik hareketlilik* (Fichter, 2009, s. 180) olarak anlaşılmasının yanında toplumsal açıdan değişimleri tetikleyen bir olaylar dizisini de ifade ettiğini söylemek mümkündür. Chambers'a göre en temel anlamda mekânsal yer değiştirmeyi ifade eden bu olgu, bir yerden başka bir yere hareket etmenin ve sonuç itibarıyla geri dönüşün söz konusu olduğu hareketliliklerden çok daha fazlasına karşılık gelmektedir. Öyle ki göç, kalkış ve varış noktalarının sabit olmadığı bir hareketliliktir, zira bu eylem, sürekli değişime uğrayan tarihlerde, dillerde ve kimliklerde ikamet etmeyi zorunlu kılmaktadır (2019, s. 17). Dolayısıyla göç, hareketlilikte sürekliliği içkindir, çünkü *akışkan modernite* (Bauman, 2017) koşullarında sabit kalma yetisi yok olmuştur.

Toplumsal değişimleri böylesine çeşitli boyutlarda etkileyen bu hareketler, aynı zamanda ortaya çıkma biçimleri ve içeriği bakımından farklılaşmaları nedeniyle farklı açılardan değerlendirilmelidir. Zira göçe ilişkin literatürde yer alan tanım çeşitliliği, kavrama ilişkin kapsayıcı tanımlama zorluğu ve göçlerin kendine özgü koşullarda ortaya çıkarak özgün nitelikleriyle birbirinden farklılaşması bu durumu gerekli kılmaktadır. Söz gelimi Türk Dil Kurumu (TDK) göçü, “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.” şeklinde tanımlarken bu eylemin mekânsal hareketlilik yönüne vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Uluslararası Göç Örgütü de göçü, bir kişi ya da bir grup insanın uluslararası sınırı geçmesi veya belirli bir devlet içerisinde yer değiştirmesi olarak açıklamaktadır. Kurum aynı zamanda bu hareketlerin süre, yapı ve neden gibi unsurlara bakılmaksızın insanların yer değiştirmesini ifade eden nüfus hareketleri olduğunu da belirtir ve ekler: “Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir.” (International Organization for Migration, 2013, s. 35-36). Marshall ise bu olguyu tanımlarken göçlerin birey ya da toplulukların sembolik veya siyasal sınırların ötesine geçmesini ifade ettiğini ve bunların yeni toplumsal alana doğru gerçekleşen kalıcı hareketler olduğunu belirtmektedir (1999, s. 685).

Göçü *iç göç-dış göç* ve *göç alan-göç veren* ikilikleri bağlamında açıklayan bir başka tanımlamada ise, bu olgunun yer değişikliği türüne işaret eden bir içeriğe sahip olduğu belirtilir. Zira birinci düalistik yaklaşım, akışların sınırlar/ülkeler arasında ya da belirli bir ülke sınırları içerisinde olma durumuna işaret ederken, ikincisi ise eylemi gerçekleştiren/eyleme katılan özneye ve bundan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenme durumuna göndermede bulunmaktadır. Ayrıca göç, nüfus değişimini de içerir: Göç almak ve göç vermek, doğum ve ölümle birlikte nüfus değişiminin dört bileşenini tamamlar (Heer, 1996, s. 922). Canatan (2020) ise göçün anlaşılması için bu olayın *ortaya çıkış nedeni, süresi, mesafesi* ve *yapıldığı yer* olmak üzere dört kriterin esas alınması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Birincisi bir göç eyleminin “gönüllü” ya da “zorunlu” olmasına işaret ederken; ikincisi göçmenlerin göç ettikleri yerde geçici ve kalıcı durumlarını ifade etmektedir. Göçün mesafesi ise ülkeler arası hareketliliğe gönderme yapan “dış göç” ve ülke içindeki hareketliliği ifade eden “iç göç” kategorilerinde belirleyicidir. Son olarak göçün yapıldığı yer bağlamında değerlendirilmesi kıstası iç göç kategorisinde köyden kente göç, kentten kente göç, kentten kıra göç ve kırdan kıra göç; dış göç kategorisinde ise yabancı ülkeye göç, yabancı ülkeden yabancı ülkeye göç, geri dönüş göçü ve ülkeler arasında mekik dokuma göç

tiplerini göstermektedir (2020, s. 31-32). Göçü, insanların sosyal, siyasi, ekonomik ve doğal etmenlerden ötürü coğrafi olarak yer değiştirmesi şeklinde tarif eden Adıgüzel ise, bu mekənsal değişime ek olarak göçle birlikte bireysel ve sosyal düzlemdeki tüm toplumsal ilişki biçimlerinin yeniden kurulduğunu belirtmektedir (2020, s. 3). Öyle ki ekonomik, politik, bireysel ve çevresel nedenlerle ve kısa, orta ve uzun vadeli yerleşme amaçları çerçevesinde ortaya çıkan göçlerin coğrafi, toplumsal ve kültürel yer değiştirme hareketliliği olduğuna dikkat çekilir (Yalçın, 2004, s. 13). Bu noktada bir göç hareketinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilebilmesi için tüm etkenlerin göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir.

Öte yandan toplumsal hareketliliğe kaynaklık eden göç olgusu, farklı kültürlerin karşılaşmasına zemin hazırlayarak çeşitli etkileşimleri de beraberinde getirmektedir. Bu etkileşimler ise hem göç eden birey ve gruplarda hem de göç alan toplumda süreklilik kazanmaktadır. Diğer bir deyişle toplumsal düzlemde yatay ve dikey hareketlilikleri doğuran bu olaylar, yer değiştirme hareketleri olmakla beraber farklılaşan aidiyet ilişkilerine ve kültürel etkileşimlere de işaret etmektedir (Kaplan, 2017, s. 2). Dolayısıyla göç, hareketlilik çerçevesinde ele alındığında salt birey veya toplulukların fiziksel olarak yer değiştirmesiyle sınırlı kalırken, toplumsal düzlemde değerlendirildiğinde ise çeşitli yapısal koşulların sonucunda ortaya çıkan ve farklılıkların karşılaşmasına zemin hazırlayan, sosyokültürel etkileşimle karşılıklı ilişkiye sahip sosyal bir olgu olarak değerlendirilebilir.

2. Metodoloji

Bibliyometri, bir disiplin ya da konuya ilişkin bilimsel çalışma ve araştırmaların, kurum ya da ülkedeki dağılımlarının niceliksel analizini ve istatistiklerini ortaya çıkarmak amaçlı kullanılan bir araştırma metodolojisidir (Li ve Zhao, 2015: 158). Araştırma konusu hakkında mevcut bilimsel literatürün karmaşık ve yapılandırılmamış olması durumunda başvurulan bibliyometrik analiz, büyük miktardaki veriyi keşfetmeye, sınıflandırmaya ve bu bilgiyi değerlendirmeye yardımcı olur. Ayrıca bu metot, ilgili alanın/disiplinin/konunun gelişim süreçlerini ve dönüşümlerini açığa çıkararak büyük hacimli yapılandırılmamış verileri anlamlandırmak, sınıflandırmak ve haritalamak için de fayda sağlar. Dolayısıyla doğru kurgulanmış ve doğru yapılmış bibliyometrik çalışmalar, ilgili alana yenilikçi, farklı ve anlamlı bir bakış açısı kazandırır (Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey, & Lim, 2021, s. 285).

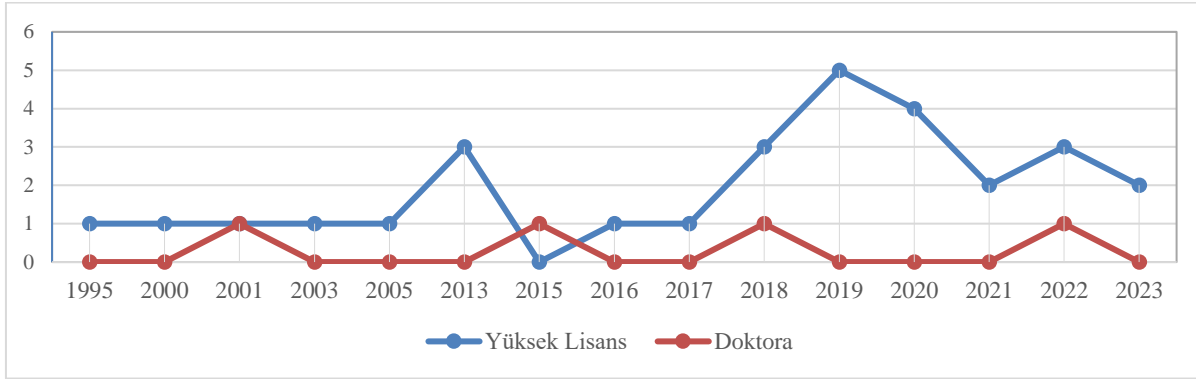
Bibliyometrik yöntemler, yayımların niceliksel analizi için kullanılmaktadır. Bu yöntem sayesinde belli bir alanda yazılmış olan literatürü sınıflandırarak çalışmaya ilişkin alt kategorileri – yazarın uyruğu, çalışmanın konusu, çalışmada kullanılan yöntem ve yaklaşımlar, çalışmaya verilen atıf sayıları, hangi enstitü ve bölümden çalışmanın çıktığı gibi- istatistiksel olarak analiz edilmesine olanak sağlar. Diğer bir ifadeyle bibliyometrik yöntemler yazarların, dergilerin, ülkelerin ve enstitülerin performanslarını ve araştırma desenlerini değerlendirmeyi, tanımlamayı ve ölçmeyi mümkün kılmaktadır (Li & Zhao, 2015, s. 158). Aynı zamanda yayın yapan yazarlar, dergiler, ülkeler ve kurumlar da tanımlanabilir. Yöntemle yayın yapan farklı dergilerin sayısı ve türü, dergilerin teması ve konuları gibi göstergeler ortaya çıkarılabilir. Araştırma alanındaki güncel gelişmeleri, araştırma yönelim ve eğilimleri, popüler ve ilgili çekici konuları ortaya çıkarabilir (Wang, Pan, Wang, & Wei, 2014, s. 1651). Öte yandan bibliyometrik analiz, araştırma disiplinindeki boşlukları, içerik açısından da belirleyebilir. Bilim ile ilgili karar alma sürecinde dikkate değer bir rolü olan bu yöntem, ayrıca bilimle ilgili karar alma sürecinde etkili olabilir (van Nunen, Li, Reniers, & Ponnet, 2018, s. 248). Özetle bu yaklaşım ve yöntem, Meriogo ve Yang'ın yaptıkları vurguyla araştırma alanına ve disipline genel bir görünüm sağlamaktadır (2017, s. 37).

Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye doğru göç hareketlerine ilişkin yapılan lisansüstü tezlerin genel görünümünü ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca işe koşulan bu yöntemle, çalışmada odaklanılan alanla ilgili boşlukların ortaya çıkarılması ve gelecek çalışmalarla ilgili yordayıcı bir analiz yapılması da amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan lisansüstü tezlere (yüksek lisans ve doktora) erişilmiştir. Elde edilen bu çalışmalar bibliyometrik analiz temelinde yılı, türü (yüksek lisans/doktora), üniversitesi, enstitüsü, ana bilim dalı, konusu, metodolojik yaklaşımı, dili ve yazarının uyruğu kategorilerine ayrılmış ve bu düzlemde değerlendirilmiştir. Bu kategoriler aynı zamanda çalışmanın araştırma sorularını da teşkil etmektedir.

3. Bulgular

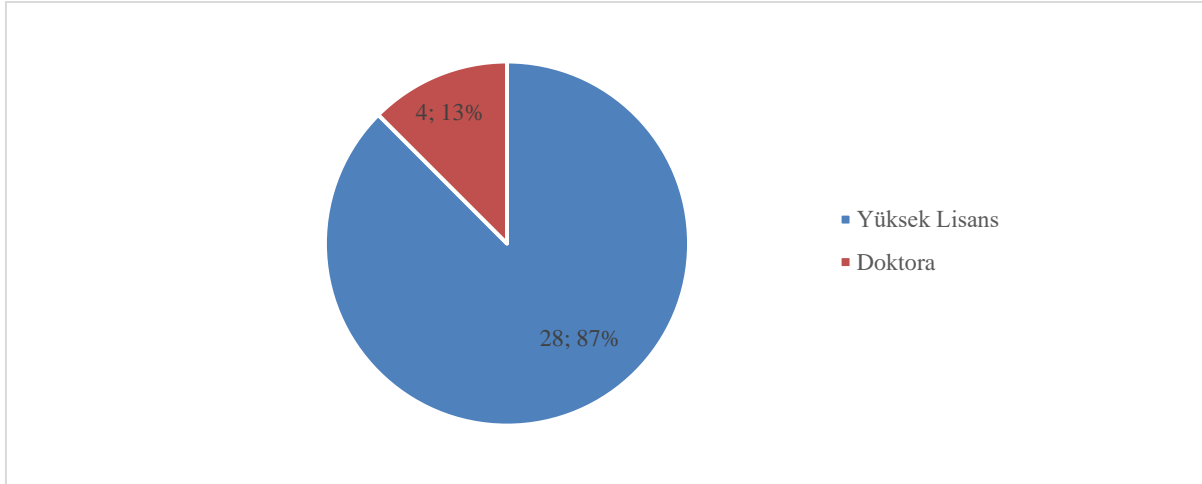
Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında elde edilen veriler, önceden belirlenen kategoriler [çalışmanın yılı, türü (yüksek lisans/doktora), üniversitesi, enstitüsü, ana bilim dalı, konusu, metodolojik yaklaşımı, dili ve yazarının uyruğu] altında grafiklere/tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Şekil 1: Çalışmaların yıllara ve türüne göre dağılımları

Çalışma kapsamında odaklanılan konuya ilişkin yüksek lisans tezlerinin 2017-2023 tarihleri arasında önemli düzeyde artış gösterdiği görülmüştür. 2017 yılında Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketliliklerine ilişkin çalışma sayısı 1 iken, bu sayı 2019 yılında 5'e çıkmıştır. 2017 yılı öncesinde yapılan yüksek lisans tez sayısı ise sadece 2013 yılında birin üstüne çıkmıştır. Öte yandan doktora tezlerinin artış sayısı yıllara göre dengesiz bir dağılıma sahiptir. Bu türde yapılan toplam çalışma sayısı 4 ve bu çalışmalar 2001, 2015, 2018 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Türk Dünyası göçlerine ilişkin lisansüstü çalışmaların özellikle yüksek lisans düzeyinde son yıllarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Şekil 2: Çalışmaların türlerine göre dağılımları

Şekil 2'deki grafikte Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine ilişkin lisansüstü çalışmaların türlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre 1995 yılından 2023 yılına kadar geçen sürede yapılan 32 lisansüstü çalışmanın %87'sini (28) yüksek lisans tezleri oluştururken, doktora tezlerinin oranı ise %13'te (4) kalmıştır. Dolayısıyla Türk üniversitelerindeki konuya dair lisansüstü çalışmaların çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde olduğu değerlendirilebilir. Bu bakımdan Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konusunun bir araştırma nesnesi olarak yüksek lisans düzeyinde daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 1: Çalışmaların Üniversitelere göre dağılımları

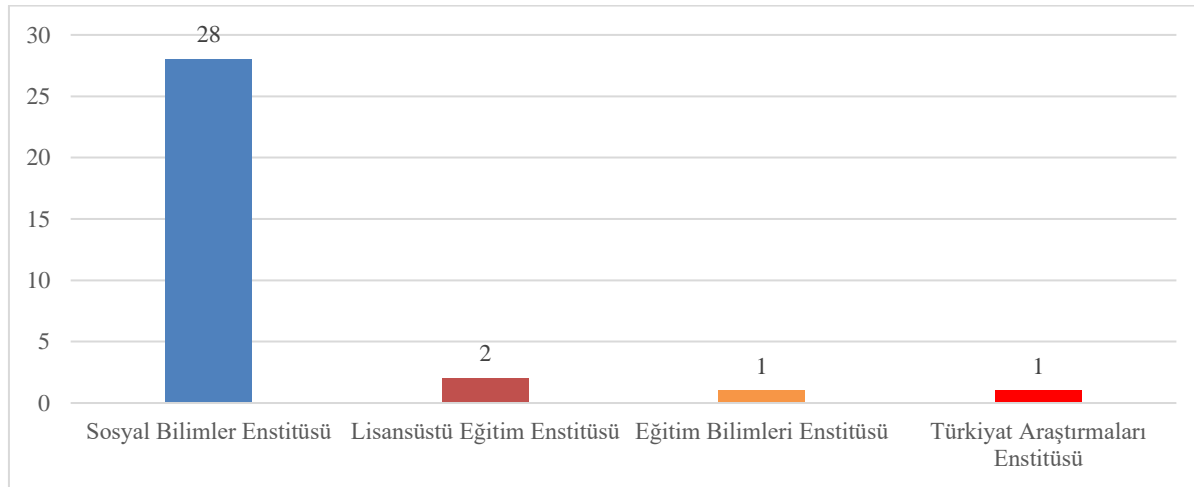
Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam Sayı
Hacettepe Üniversitesi	5	1	6
İstanbul Üniversitesi	2	1	3
Anadolu Üniversitesi	1	1	2
Marmara Üniversitesi	2		2
Niğde Üniversitesi	1		1
Ege Üniversitesi	1		1
Gazi Üniversitesi	1		1
İstanbul Bilgi Üniversitesi	1		1
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	1		1
İstanbul Şehir Üniversitesi	1		1
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1		1
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	1		1
Üsküdar Üniversitesi	1		1
Yıldız Teknik Üniversitesi	1		1
Sakarya Üniversitesi	1		1
Ankara Üniversitesi	1		1
Kastamonu Üniversitesi	1		1
Galatasaray Üniversitesi		1	1
Akdeniz Üniversitesi	1		1
İstanbul Ticaret Üniversitesi	1		1
İstanbul Gelişim Üniversitesi	1		1
İbn Haldun Üniversitesi	1		1
Düzce Üniversitesi	1		1
TOPLAM	28	4	32

Tablo 1'de araştırmada ele alınan konuya ilişkin lisansüstü çalışmaların gerçekleştirildiği üniversitelere yer verilmiştir. Bu verilere göre 4 doktora tezi ayrı ayrı Hacettepe Üniversitesi,

Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesinde yapılmıştır. Bununla birlikte konuya dair en fazla lisansüstü çalışmanın yapıldığı Hacettepe Üniversitesinde, ayrıca 5 yüksek lisans tezinin yürütüldüğü de görülmektedir. 1 yüksek lisans tezinin Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinde gerçekleştirildiği, aynı türdeki 6 çalışmanın ise vakıf üniversiteleri bünyesinde yapıldığı elde edilen diğer bulgulardandır. Buna ek olarak konuya dair doktora tezlerinin ise sadece devlet üniversitelerinde yapıldığı da, çalışmada dikkate çeken bir diğer bulgudur.

Konuya ilişkin çalışmaların sadece 23 üniversitede yürütülen lisansüstü tezinde/tezlerinde ele alınmış olması, Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri Türkiye'deki üniversitelerde henüz yaygın bir biçimde araştırma konusu olmadığını göstermektedir.

Şekil 3: Çalışmaların Enstitüsüne göre dağılımları

Araştırmada YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden elde edilen tezlerin incelendiği bir başka kategori, çalışmaların gerçekleştirildiği enstitülere göre dağılımlarıdır. Buna göre toplam 32 lisansüstü çalışmanın 28'inin üniversitelerin bünyesindeki sosyal bilimler enstitülerinde yürütüldüğü görülmüştür. İlgili konudaki tezlerin 2'si lisansüstü eğitim enstitülerinde gerçekleştirilirken, birer tez ise eğitim bilimleri enstitüsü ile Türkiyat araştırmaları enstitüsünde yapılmıştır. Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konusunun ağırlıklı olarak sosyal bilimler enstitüleri bünyesinde yürütüldüğü, araştırma alanının henüz multidisipliner düzeyde bir olgunluğa erişmediği değerlendirilebilir. Oysaki toplumsal bir olgu olan göç konusu ilk bakışta her ne kadar sosyal bilimler alanına daha uygun bir araştırma nesnesi olarak görülse de, nedenleri ve etkileri bakımından çok çeşitli alanlarla da ilişkilidir.

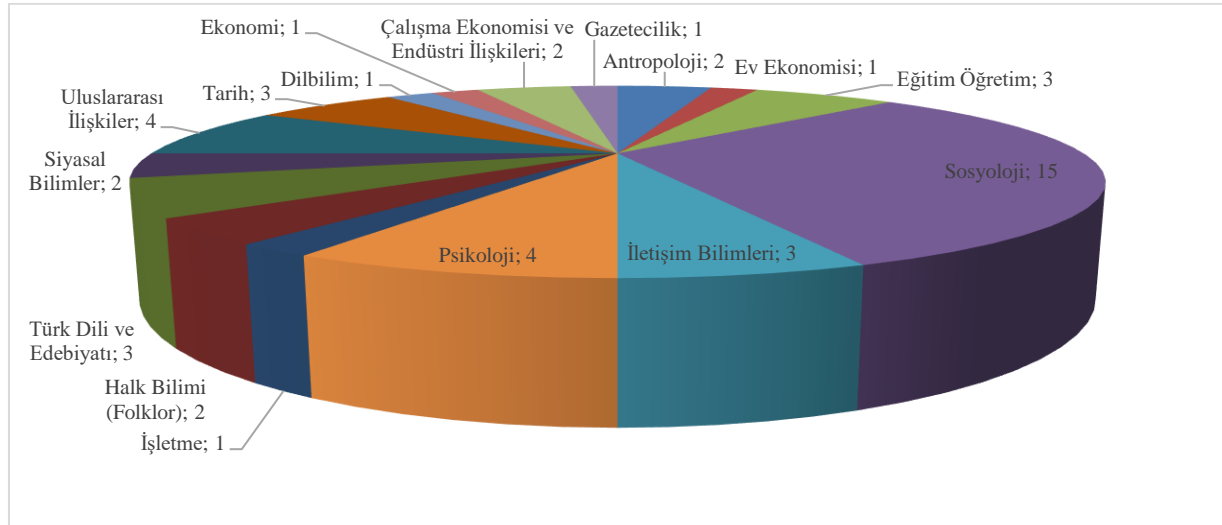
Tablo 2: Çalışmaların ana bilim dallarına göre dağılımları

Ana Bilim Dalı	Sayı
Antropoloji	2
Eğitim Programları ve Öğretimi	1
Sosyoloji	6
İletişim Bilimleri	1
Psikoloji	2
Klinik Psikoloji	1
İşletme	1
Türk Dili ve Edebiyatı	1
Uluslararası İlişkiler	3
Türkiyat Araştırmaları	1
İletişim Tasarımı ve Yönetimi	1

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	2
İktisat	1
Avrasya Araştırmaları	1
Kamu Yönetimi	1
İletişim	1
Uygulamalı Psikoloji	1
İnsan ve Toplum Bilimleri	1
Eğitim Bilimleri	1
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1
Uygulamalı Sosyoloji	1
Türkiye Çalışmaları	1
TOPLAM	32

Tablo 2’de ilgili konudaki lisansüstü çalışmaların yürütüldüğü ana bilim dallarına göre dağılımları sunulmuştur. Bu tablodaki verilere göre Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketleri konusunun Sosyoloji (6), Uluslararası İlişkiler (3), Psikoloji (2), Antropoloji (2) ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (2) ana bilim dallarında daha fazla çalışıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte birbiriyle ilişkili ana bilim dalları göz önünde bulundurulduğunda ise istatistiki olarak farklı bir bulguya erişilecektir. Söz gelimi İletişim (1), İletişim Bilimleri (1), İletişim Tasarımı ve Yönetimi (1) ana bilim dallarıyla Psikoloji (2) ve Klinik Psikoloji (1) ve Sosyoloji (6) ile Uygulamalı Sosyoloji (1) ana bilim dallarındaki lisansüstü çalışmaların toplamları, ilgili çalışma konusunun farklı dallardaki yoğunluğu hususunda farklı bir sonucu ortaya çıkaracaktır. Bu durumda Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketleri konusunun İletişim alanında da sayısı giderek artan bir lisansüstü tez konusu olduğu ileri sürülebilir.

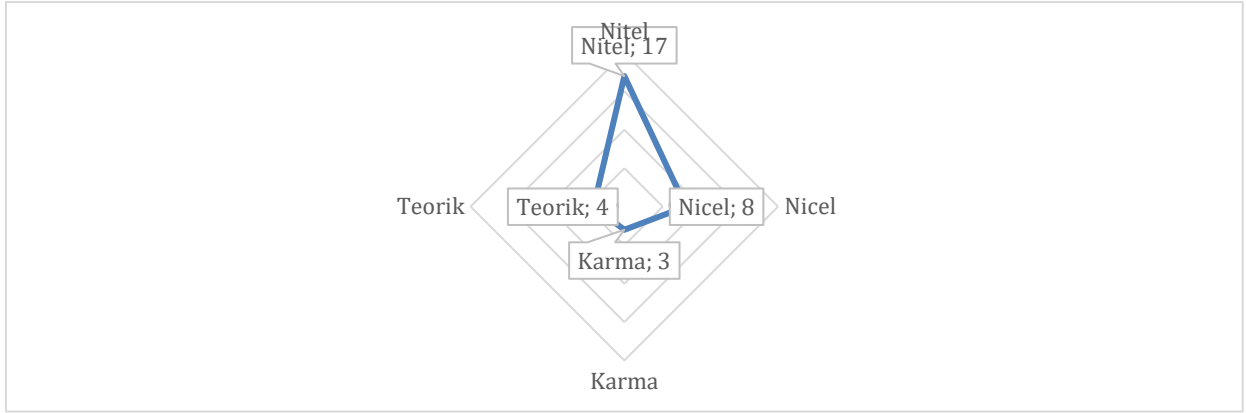
Şekil 4: Çalışmaların konularına göre dağılımları

Şekil 4’te Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketlerinin dağılımlarına ilişkin sayısal verilere yer verilmiştir. Grafikten hareketle çalışmada ele alınan lisansüstü çalışmalarda bu göç hareketlerinin daha çok Sosyoloji (15), Psikoloji (4) ve Uluslararası İlişkiler (4) konusu olarak ele alındığı görülmektedir. Bunların dışında mezkûr araştırma nesnesinin Tarih (3), Türk Dili ve Edebiyatı (3) ve Eğitim Öğretim (3) konularında da işlendiğini söylemek mümkündür.

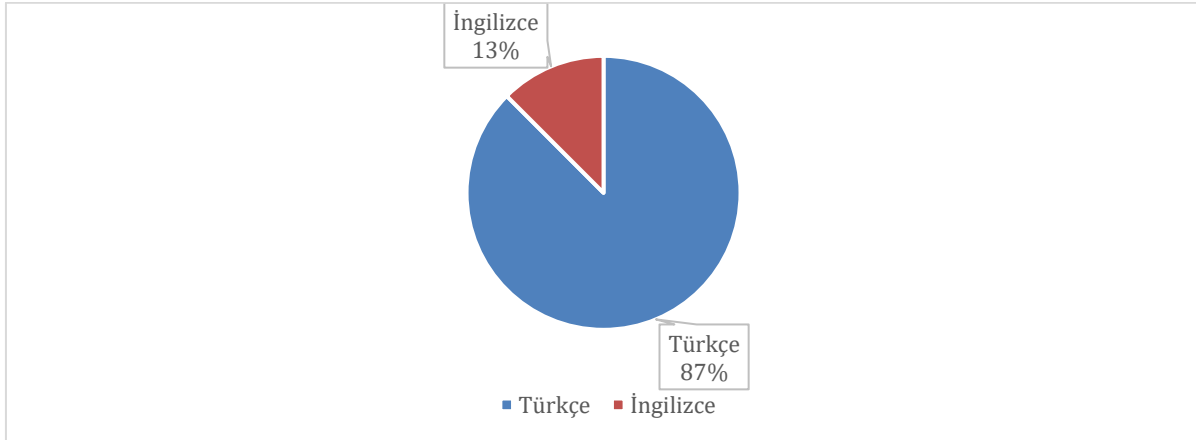
Şekil 5: Çalışmaların metodolojik yaklaşımlarına göre dağılımları

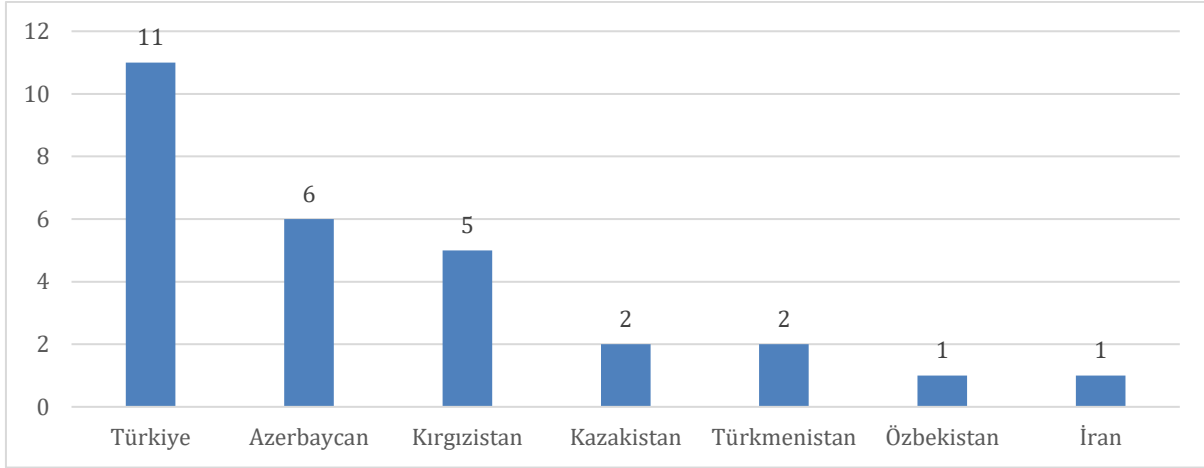
Şekil 5'te ise araştırma esas alınan lisansüstü tezlerin metodolojik yaklaşımlarına göre dağılımları grafik olarak verilmiştir. İlgili grafikteki verilere göre bu konudaki yöntemsel yaklaşımın nitel araştırma yöntemlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öyle ki çalışmaların 17'si nitel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmaların sekizinde nicel yöntemler işe koşulurken, üç çalışma ise son zamanlarda giderek yaygınlaşan karma yaklaşımla yapılmıştır. Çalışmaların dördü ise teorik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu noktadan hareketle göç araştırmalarında sıklıkla başvurulan nitel yaklaşımların Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketlerini ele alan çalışmalarda da yoğun bir şekilde kullanıldığını söylemek mümkündür.

Şekil 6: Çalışmaların diline göre dağılımları

Şekil 6'da araştırmada odaklanılan lisansüstü çalışmaların yazıldığı dile göre dağılımları yüzdeler olarak verilmiştir. Buna göre 32 çalışmanın 28'i Türkiye Türkçesinde hazırlanırken, 4 çalışma ise İngilizce dilinde yazılmıştır. Buradan hareketle lisansüstü tezlerdeki Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konusunun yazımında Türkçenin yoğun bir şekilde kullanıldığı değerlendirilebilir.

Şekil 7: Yazarların uyruğuna göre dağılımları

Şekil 7’de Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketleri konusunda gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların yazarlarının uyruklarına göre dağılımları gösterilmektedir. Ancak toplam 32 çalışmanın dördünün yazar bilgilerine erişilememiş, bu yüzden geriye kalan 28 çalışmanın hazırlayanlarının vatandaşlık bilgisi esas alınmıştır. Bu çerçevede araştırma odaklanılan konuyla ilgili lisansüstü çalışma yapan öğrencilerin çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır (11). 6 öğrenci Azerbaycan uyruklu iken, 5 öğrenci ise Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşıdır. Öte yandan genel toplama bakıldığında ilgili konuda çalışma yapan öğrencilerin 15’ini Türk Dünyası ülkelerinden gelen uluslararası öğrenciler teşkil etmektedir. Sadece bir öğrenci ise İranlıdır. Dolayısıyla Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketleri konusunda lisansüstü çalışmalar ağırlıklı olarak uluslararası öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrencilerin, bu konuya ilgisinin Türk Dünyası’ndan gelen öğrencilere göre nispeten az olduğu değerlendirilebilir.

Sonuç

Türkiye’nin Türk Dünyası ile olan tarihsel ve kültürel bağları ve buna ek olarak bölgedeki ülkelere yönelik özellikle son 20 yıllık süreçte uyguladığı politikalar, bölgeden ülkeye yönelik göç hareketlerinin artmasına zemin hazırlamıştır. Yine küreselleşmeyle birlikte artan uluslararası göç hareketlilikleri de bu akışların ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak sayılabilir. Türkiye’nin Avrupa’ya geçiş noktasında bulunması ve bölgedeki politik ve toplumsal olayların etkisi ise, bu hareketlerin oluşmasında etkili olan bir başka faktör olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketleri olgusunun lisansüstü düzeydeki araştırmalara konu olması kaçınılmaz bir durum olacaktır.

Türk yükseköğretim kurumlarındaki Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketlerine ilişkin yüksek lisans ve doktora tezlerinin bibliyometrik yöntemle ele alınmıştır. İlgili konudaki çalışmalar YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden elde edilmiş ve bu tezler çalışmanın yılı, türü (yüksek lisans/doktora), üniversitesi, enstitüsü, ana bilim dalı, konusu, metodolojik yaklaşımı, dili ve yazarının uyruğu kategorilerinde incelenmiştir. Nicel bir yaklaşıma dayanan bu çalışmada, elde edilen veriler grafiklere ve tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Çalışmada en dikkat çekici bulguların başında, Türk Dünyası’ndan Türkiye’ye yönelik göç hareketlerine odaklanan lisansüstü çalışmaların çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Özellikle son yıllarda artış gösteren toplam 32 çalışmanın sadece 4’ü doktora düzeyindeki tezleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında en fazla sayıda tezin Hacettepe Üniversitesi bünyesinde hazırlandığı görülürken, ayrıca bu çalışmalar ağırlıklı olarak

üniversitelerin sosyal bilimler enstitülerinde yürütülmüştür. İlgili çalışmaların çoğunlukla Sosyoloji, İletişim Bilimleri, Türk Dili ve Edebiyatı ve Psikoloji konularında gerçekleştirildiği görülürken, aynı zamanda çalışmalarda nitel araştırma yaklaşımına yoğunlaştığı da öne çıkan bir diğer önemli sonuçtur.

Öte yandan araştırmada incelenen 32 çalışmanın 28'i Türkiye Türkçesiyle hazırlanırken, İngilizce dilinde hazırlanan çalışma sayısı ise 4'tür. Araştırmada 28 tezin yazarının uyruk bilgisine ulaşılmış ve buna göre ilgili çalışmaların 17'sinin uluslararası öğrenciler¹ tarafından hazırlandığı görülmüştür. Bu bağlamda Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konusu lisansüstü düzeyde uluslararası öğrencilerin daha fazla yoğunlaştığı yorumu yapılabilir.

Araştırmanın genel bulgularından hareketle Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri konusunu çoğunlukla sosyoloji, iletişim, halkbilimi veya edebiyat disiplinleri ağırlıklı olarak ele alındığı ileri sürülebilir. İlgili konudaki politik ve ekonomik çalışmaların varlığından bahsedilmesi mümkün olsa da, bu alanlardaki araştırmacılar da konuya yönelik henüz yoğun bir eğilimin olmadığı söylenebilir. Diğer taraftan çalışmaların çoğunluğunda metodolojik yaklaşım açısından nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmış olması ise, hem göç araştırmalarının hem de çalışmaların yürütüldüğü disiplinin doğasından kaynaklanmaktadır. Zira göç çalışmalarında nitel yöntemler çoğunlukla tercih edilen bir yaklaşımdır. Ancak gelecekte bilhassa sosyal bilimler alanında son dönemde çok fazla tercih edilen karma metodolojik yaklaşımın daha fazla görülmesi olanağı da söz konusudur.

Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine ilişkin lisansüstü çalışmalarda doktora düzeyindeki çalışmaların sınırlı sayıda olması ise, mezkûr konunun Türkiye'de tam anlamıyla bir bilimsel araştırma olgunluğuna erişemediğini göstermektedir. Nitekim araştırmadaki bulgularında da görüldüğü üzere, toplam 32 çalışmanın 28'i yüksek lisans düzeyinde iken bu oran doktora düzeyinde sadece 4 olarak tespit edilmiştir. Ne var ki söz konusu araştırma alanının Türkiye'de henüz yeni gündeme gelen bir konu olmuş olması da bu durumda etkili olabilir. Dolayısıyla ilerleyen dönemlerde ilgili konudaki Doktora düzeyinde yapılacak çalışmaların sayısının artış göstereceği de öngörülebilir.

Tüm bunlardan hareketle Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bünyesindeki ülkelerin ilgili konudaki lisansüstü çalışmaları ve diğer bilimsel araştırma projelerini teşvik etmek amacıyla geliştireceği politikaların oldukça önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Zira gerek küreselleşmenin getirdiği hareketlilik gerekse bu yapılanmadaki bazı devletlerin son yıllarda birbirlerine yönelik uyguladıkları vize politikaları, Türk Dünyası'ndan Türkiye'ye yönelik göç hareketliliği akışını da bu ülkeler arasındaki yoğunluğunu da daha da artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite* (S. O. Çavuş, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Bitirim Okmeydan, S. (2020). "Kültürlerarası İletişim Alanındaki Eğilimler: 'Kültürlerarası İletişim' Başlıklı Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi". *TRT Akademi*, 5(10): 578-611.
- Boyacı, S., & Demirkol, S. (2018). "Türkçe Eğitimi Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin İncelenmesi". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2): 512-531. <https://doi.org/10.16916/aded.363599>
- Canatan, K. (2020). *Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi*. Eski Yeni Yayınları.
- Chambers, I. (2019). *Göç, Kültür, Kimlik* (İ. Türkmen, & M. Beşikçi, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

¹ 16'sı Türk Dünyası ülkelerinden, biri ise İran uyrukludur.

- de Haas, H., Castles, S. & Miller, M. J. (2022). *Göçler Çağı - Modern Dünyada Uluslararası Nüfus Hareketleri*. Ankara: GAV Perspektif Yayınları.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N. & Lim, W. M. (2021). “How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines”. *Journal of Business Research*, 133: 285-296. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Fichter, J. (2009). *Sosyoloji Nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Heer, D. M. (1996). “Migration”. A. Kuper, & J. Kuper içinde, *The Social Science Encyclopedia*. s. 922-925. Routledge.
- International Organization for Migration (2013). *Göç Terimleri*. International Organization for Migration (IOM).
- International Organization for Migration (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration (IOM). Ocak 3, 2024 tarihinde <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> adresinden alındı
- Kaplan, F. N. (2017). *Göç Kimlik Çokkültürlülük - Türk Sinemasında Almanya'ya Göç*. Der Yayınları.
- Li, W. & Zhao, Y. (2015). “Bibliometric analysis of global environmental assessment research in a 20-year period”. *Environmental Impact Assessment Review*, 50: 158-166. doi:<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2014.09.012>
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akinhay, & D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merigo, J. M. & Yang, J.-B. (2017). “A bibliometric analysis of operations research and management science”. *Omega*, 73:37-48. doi:<https://doi.org/10.1016/j.omega.2016.12.004>
- Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Nisan 16, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- van Nunen, K., Li, J., Reniers, G. & Ponnet, K. (2018). “Bibliometric analysis of safety culture research”. *Safety Science*, 108: 248-258. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ssci.2017.08.011>
- Wang, B., Pan, S.-Y., Wang, K. & Wei, Y.-M. (2014). “An overview of climate change vulnerability: a bibliometric analysis based on Web of Science database”. *Nat Hazards*, 74: 1649–1666. doi:<https://doi.org/10.1007/s11069-014-1260-y>
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.